

СЕКЦІЯ № 1: «ГУМАНІТАРНА ТА ПРИКЛАДНА КУЛЬТУРОЛОГІЯ»

Добровольська П.А.,

студентка I курсу обліково-фінансового факультету Миколаївського національного аграрного університету;

Науковий керівник: Борко Т.М., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри економічної теорії і суспільних наук Миколаївського національного аграрного університету, м. Миколаїв

КУЛЬТУРА ЯК ФІЛОСОФСЬКА КАТЕГОРІЯ

Кожна наука за допомогою своїх категорій здійснює пізнання світу. Разом в сукупності, вони утворюють систему наукових знань, в якій відображається об'єктивна реальність в цілому.

Категорії (грец. *kategoria* – вислів, вираз) – це універсальні форми мислення, узагальнення реального світу, в котрих знаходять своє відображення найбільш загальні властивості, риси і відношення предметів, процесів і явищ дійсності [1]. Філософські категорії характеризуються поєднанням в собі універсальності і світоглядної значущості. Їх універсальність полягає у відображенні таких властивостей, що виявляють сутність відносин людини і світу, світоглядне значення – філософські категорії сприяють осмисленню і формулюванню вирішення основного питання світогляду, тобто відносин між людиною і світом.

У свою чергу, філософія вчить у духовно-діяльнісний спосіб пізнавати світ у всій його багатогранності та цілісності, а також розуміти співвідношення людини і світу. Порівнявши такий висновок з одним із визначень культури, з філософської точки зору, а саме: «...культура є особливий, діяльнісний спосіб освоєння людиною світу, включаючи як зовнішній світ, природу і суспільство, так і внутрішній світ самої людини у значенні формування і розвитку її», можна помітити нерозривний зв'язок між поняттями філософії і культури [2].

Багатозначність поняття «культура», на перший погляд, перешкоджає її визначенню як філософської категорії. Але спробувавши цілісно розглянути феномен культури з філософської точки зору можна дещо узагальнити визначення культури. Якщо розглядати культуру не просто додатком до життя розбіжних явищ, а як систему, органічне ціле, то ширина розуміння поняття «культура» дещо звужиться.

Отже, згідно з зазначеним вище, поняття культури тісно пов'язане з сутністю людини, її діяльністю. Більше того, культура не може існувати без людини. Не зважаючи на різноаспектність визначення культури з філософської точки зору (природовідповідність, духовність, матеріальність, універсальність,

індивідуальність, соціальність, історичність) можна помітити їх спільну особливість. Через перелічені аспекти культура висвітлюється як вираження суті людини у ставленні її до навколишнього світу. Це вираження сутності людини характеризується в системі засобів культури. Таким чином культура є світом людини, в якому навколишня дійсність стає ближчою до людини, щоб бути зрозумілішою, а внутрішній світ людини трансформується в природу.

Як філософська категорія «культура» є універсальною, оскільки в понятті культури як діяльній сфері відносин людини і світу відображається зміст основного питання філософії, яке людина може осмислити й вирішити за допомогою культури [2].

Слово «культура» латинського походження. Воно означало обробку, догляд, поліпшення. У класичній давнині це поняття вперше використав Марк Порцій Катон Старший у своїй праці «De agri cultura» (III ст. до н. е.), присвяченій турботам землевласника, який обробляв землю з використанням рабської праці. Описуючи землю, Катон писав саме про специфічне, духовне ставлення до неї, а не про технічну обробку ділянки.

Про більш наближене розуміння культури для нашого часу писали римські вчені Варрон та Колумелла (I ст. до н. е.). Вони пропонували такі способи організації сільського господарства, які підвищили б продуктивність праці та зацікавленість рабів.

Римський оратор і публіцист Марк Тулій Цицерон, говорячи про оброблення, мав на увазі не землю, а духовність, виховання, розвиток розумових здібностей. В одному зі своїх листів він говорить про «культуру духу», тобто про розвиток розумових здібностей, що є гідним завданням для вільної людини і дається завдяки вивченню філософії.

Сутністю культури як фундаментальної категорії є результати людської діяльності та сама діяльність [3].

Культура – це все, що створила людина, всі її надбання. Філософська дисципліна, що вивчає культуру, називається філософією культури. Вона почала стрімко розвиватися наприкінці XIX – на початку XX ст. Уперше термін «філософія культури» (або «культурфілософія») ввів у філософський обіг на поч. XIX ст. Адам Мюллер (1779-1829). Велике теоретичне значення даної дисципліни полягає в тому, що вона простежує смислові вектори певної культури, чим дозволяє наблизитись до «життєвого ядра», за програмою якого відбувається її самовідтворення [4, с. 60].

Серед численних проблем філософії культури можна виділити такі:

- 1) У чому полягає сутність культури?
- 2) Як співвідносяться між собою поняття «культура» і «цивілізація»?
- 3) Які в сучасній філософії існують підходи до розуміння культури?
- 4) З яких частин (елементів) складається культура, як відбуваються зміни культури, що є їх джерелом?
- 5) Які є типи культури? [5, с. 275].

Щоб зрозуміти сутність культури, варто проаналізувати діяльність людини, суспільства, народів, що населяють нашу планету. У широкому

розумінні культура трактується в наш час багатьма вченими як процес і наслідок людської діяльності. Інакше кажучи, культура виступає як міра людського в природі, а також і у самій людині. Такий підхід дозволяє включити у сферу культури всі види людської діяльності: матеріальну і духовну діяльність в усіх формах їх прояву. Тому феномен культури можна визначити як творчу діяльність людей і сукупність матеріальних та духовних цінностей, вироблених людством у процесі історії, а також взаємовідносини, що склалися в процесі розподілу культурних надбань [6, с. 32].

Як співвідносяться між собою поняття «культура» і «цивілізація»? Сьогодні в філософії культури поняття «цивілізація» застосовують до набутого рівня функціонування культури в усіх його складових. Досягнення культури можуть існувати в суспільстві, але бути недосяжними для людства. У такому разі культурне багатство не розкривається, а його потенційні можливості належним чином не використовуються. На противагу цьому, цивілізація – це стан у розвитку суспільства, на якому весь зміст культури розгортається не в потенційному, а в актуальному плані, діючи і продукуючи нові форми інтелектуального життя суспільства [7, с. 5].

Розглянемо основні підходи до розуміння феномену культури.

Емпіричний або описовий підхід трактує культуру як сукупність, результат всієї людської діяльності, тобто суму всіх речей і цінностей, з яких складається цей результат.

Аксеологічний, тобто оціночний підхід, за якого – культурність, некультурність і рівень культурності, оцінюється співставленням з певним еталоном. За такого підходу оцінки мають відносний і довільний характер.

Діяльнісний підхід розглядає культуру як специфічний людський спосіб діяльності, позабіологічний за своєю сутністю. Але культура є не самою діяльністю, а тим способом, яким здійснюється ця діяльність. Саме діяльнісний підхід до розуміння культури набирає популярність у сучасній науковій літературі. Його універсальність полягає в тому, що він не відкидає два попередніх – описовий та оціночний, а включає в себе їх раціональний зміст [8].

У залежності від рівня, масштабів і форм соціальної взаємодії розрізняють такі основні типи культури:

- загальнолюдська культура (у сенсі культури, створеної людством протягом всієї історії його існування);
- суперкультура (у значенні культури, створеної конкретним суспільством, яка передається з покоління в покоління);
- субкультура (в розумінні культури як сукупності переконань, цінностей, норм, зразків поведінки, характерних для певної соціальної спільноти);
- контркультура (у сенсі культурної моделі певної групи, яка протистоїть або знаходиться в конфронтації до панівної суперкультури);
- девіантна культура (як різновид субкультури; притаманна групам з соціально відхиленою поведінкою);

- особистісна культура (мається на увазі культура конкретного індивіда) [9].

Отже, культуру цілком можна вважати повноцінною філософською категорією, оскільки культура має всі необхідні для цього ознаки та властивості. Культура, як аспект філософії, допомагає людині зрозуміти себе, пізнати світ і свою роль у ньому.

Список використаних джерел:

1. Своєрідність філософських категорій. URL: <https://thelib.info/filosofiya/158702-r1-svoieridnist-filosofskih-kategorij/>. (дата звернення: 08.11.2021)
2. Культура як філософська категорія. Значення культури. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/philosophy/13169/>. (дата звернення: 08.11.2021).
3. Культура. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Культура>. (дата звернення: 09.11.2021).
4. Кузьміна С. Л. Філософія, культура, освіта в історико-філософському дискурсі С. С. Гогоцького. Наукові записки. Том 21. Філософія та релігієзнавство. 2003. С. 60-65.
5. Киричок О. Б. Філософія: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Полтава: РВВ ПДАА, 2010. 389 с.
6. Культурологія: українська та зарубіжна культура: навч. посіб./Л. Зязюн, М. Закович, В. Семашко. Київ: Знання, 2007. 567 с.
7. Тема 13. Філософія і культура. URL: <http://dppc.ru/data/attachments/librarу/тема-13-23412.pdf>. (дата звернення: 09.11.2021).
8. Сучасні підходи до розуміння культури. URL: https://stud.com.ua/5573/kulturologiya/suchasni_pidhodi_rozuminnya_kulturi (дата звернення: 10.11.2021).
9. Соціологія: навч. посіб. /А. А. Герасимчук, Ю. І. Палеха, О. М. Шиян. Київ: Вид-во Європейського університету, 2004. 246 с. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-11142.html>